

Platakių kraštinių darinių ruožo šaltiniai

Įvairaus reljefo Platakių kraštinių darinių ruožas iš ŠR juosia patį miškingiausią su ežerais Platelių tarpplaštakinį duburį. Dar toliau įšiauriau ir jau išplatėjęs, maždaug ties Rotinėnų–Ž. Kalvarijos–Šarnelės vietiniu keliu (žvyrkeliu), prie Gojaus kalno ir prie Gegrėnų kaimavietės stambių plokščiakalvių stačiais šlaitais leidžiasi į daug žemesnę limnoglacialinę ir pamatinės morenos lygumą, kuri Varduvos baseinu nusidriekia link Sedos ir dar toliau. Arčiausiai prie Platelių ežero šiaurinio siaurojo galo stačiu neaukštu moreniniu kyšuliu jis priartėjęs ties Paežerės Rūdaičiais. Čia viduriu tarp Pakastuvos ir Juodupio pelkynų jo grimztančios molingame smėlyje moreninės pakilumos beveik siekia net dabartinius didžiojo ežero krantus. Lyg jų atspindys ežero vandenyse Briedsalės, panirusio Mietų kalvos sėklaus „kupstai“. Sudėtingai susipynęs stambiai ir vidutiniškai kalvotas bei gūbriuotas daubotas kraštinių ledyninių darinių reljefas jau atviresniais agrariniais plotais per Getaučius nusidriekia tolyn į ŠR net iki Rotinėnų, Gegrėnų, o palei rytinius Montvidinės, Barstyčių miškų pakraščius šiaurėje beveik pasiekia Pūčkorius, Gudalius.

Žemaitijos NP teritorijos ribose jame plytinčios stambios plokščiakalvės, pavienės vyraujančios kalvos ir išlinkusių kalvų gūbriai pakyla iki 165–184 m NN aukščio. Vietomis dar aukščiau, kaip antai už 150 m į PV nuo Alsėdžių–Paežerės Rūdaičių–Platelių rajoninio asfaltuoto kelio gerai matoma vyraujanti Platakių kalva, savo padengtą smulkiu molingu smėliu (lgtIIIbl) viršūnę iškėlusį net iki 190,3 m NN absoliutaus aukščio (Guobytė, 2004). Kalvotą masyvą suraižusios glaciokarstinės dubės, tarpgūbriniai pažemėjimai, gilūs slėniukai ir raguvos prikloti įvairaus ir žvirgždingo smėlio, net aleurito, o savo dugnu įgrimzdusios iki 160–120 m NN. Matoma gana intensyvi horizontalioji ir vertikalioji reljefo sąskaida. Ypač labai tankiai „susigrūdusių“ kalvų ir gūbrių reljefą paįvairina paskutinioji, kai tarp tolimesnių aukščiausių viršūkalvių ir pažemėjimų peraukštėjimų dydis „sąlygiškai“ gali prilygti net 30–70 metrų, nors tarp greta glūdinčių menkesnių kalvų ir daubų (lomų) daugiausia vyrauja 4–8 m vidutiniai reljefo aukščių skirtumai. Vienur labiau raižytas, kitur labiau aplygintas įvairių erozijos procesų ir margos litologijos (įvairus ir žvirgždingas smėlis, aleuritas ir molis, moreninis priemolis ir priesmėlis) ir kaičios genezės (fIIIbl, ftIIIbl, gtIIIbl, lgIIIbl, lgtIIIbl) bei sudėtingo „mozaikiško“ pavidalo šio kraštinių darinių masyvo reljefas parko teritorijoje apie 13 km ištisęs PR–ŠV kryptimi ir išplatėjęs nuo 2 iki 7 km. Plačiausias rytinis jo pakraštys prie Vilku, Dargaičių, Žernių ir Rotinėnų. Tai nevienodomis ir sudėtingomis, kaičiomis dinamiškomis sąlygomis tirpusio Varduvos ledyninio liežuvio pakraštyje susiformavę pakankamai skirtingo reljefo vietovaizdžiai: Jazdauskiškių (Jzd) plokščiakalvių masyvas; Platakių (Pltk) paralelių gūbrių ruožas; Getaučių (Gtč) kraštinių darinių ir Vilku (Vlk) stambiai kalvotas kraštinių darinių ruožai (Guobytė, 2004).

Vietovė tankiau apgyvendinta, daugiau žemės ūkio naudmenų plotų ir sumažėję miškų. Kiek didesnių tėra keletas – Mažosios, Piliakalnio, Gegrėnų miškai. Nedidelės giraitės ir miškeliai taip pat išsibarstę sunkiau prieinamų kalvų viršūnėmis ir nepatogiuose ūkininkauti šlaituose. Platakių kraštinių darinių ruožas miškingesnis tik rytinėje dalyje, į vakarus nuo

Likšų–Gegrėnų linijos iki pat Uogučių ir Visvainių jų nerasime. Vaizdingose kalvotose ir miškingesnėse vietovėse įsteigti dideli Jazdauskiškių ir Pūčkorių kraštovaizdžio draustiniai. Tarp įvairios žemėnaudos plotų šios saugotinos teritorijos užima didesnę pusę apibūdinamo kraštinių darinių masyvo.

Aukštai (153–172 m NN) siaurose tarpukalvėse „kybo“ nedideli Maudučio, Valančiausko, Mažrimo, Aklaežerio, Lydekinio ir kiti ežerėliai. Jie dažniausiai seklūs, įvairaus pratakumo, visai nemaitinami spūdinio vandeniu, kaip ir parko šaltiniai „iššokę“ gerokai aukščiau požeminio vandens pjezometrinio lygio. Šiuos ežerėlius maitina tik nespūdinis (gruntinis) vanduo ir šlaitinis nuotėkis, todėl jie pasižymi pažemėjusiu, nepastoviausiu vandens lygiu. Mažai, vos keletas, yra ir šaltiniuotų versmių. Nors vietovė kalvota, vietomis suraižyta gilių slėnių ir raguvų tinklo, bet pakankamai uždara hidrogeologiniu požiūriu. Čia daug aukščiau nei kitur apie Platelius pakilusi pagrindinė Baltijos (gIIIbl) morena (iki 150–155 m NN), stambių plokščiakalvių ir gūbrių pagrindą ar branduolį virš jos taip pat sudaro kraštinės morenos labiau tankus priemolis ir priesmėlis, iš viršaus padengti nestora 3–5 m ir 5–15 m smėlio, dažnai kai kur ir aleurito, molio danga. Platakių kraštinių darinių ruože tik retos kalvos vientisai supiltos iš įvairaus grūduotumo smėlio. Jos labiau apvandenintos, o iš didesnių jų gilumos išorėn krypta gan pajėgūs nutekantio gruntinio vandens srautai. Susitelkusus ištakai erozijos pažeistose tokių kalvų šlaitų ir papėdžių vietose gali vystytis šaltiniavimas.

Taip panašiai visiškai šalia Plungės–Sedos krašto kelio Vilkų (Vlk) stambiai kalvoto kraštinių darinių ruožo pietus pakraštyje prie Vilkų kaimo susiformavo versmė, vadinama Knygnešių šaltiniu. Kitas, Mačernio šaltinis, atsivėręs jau kitoje Platakių (Pltk) paralelių gūbrių ruožo pusėje, stačiame smėlingame Jazdauskiškių (Jzd) plokščiakalvių masyvo pietų šlaite.

Tame pačiame plokščiakalvių masyve kažkur iki 1990 m. buvo žinomas dar vienas sakralus Šeško šaltinis, dabar visiškai pranykęs. Žinoma, kad „... tryško apie 200 m į P nuo Ž. Kalvarijos–Gegrėnų kelio ir apie 450 m į PR nuo Jazdauskiškės piliakalnio, ŠV karjero pakraštyje. Čia buvo įrengtas medinis šulinėlis, vanduo nedidele išplova (upeliuku) nubėgdavo į šiaurę, toliau melioracijos kanalu. Kalbama, kad čia pasirodė Švenčiausia Panelė, vaidendavosi. Tikėta, kad vanduo gydo akis (numuša karštį, gydo rožę), suskaldo inkstų akmenis“ (Vaitkevičius, 1998).

Lyg tai ir buvę dar du šaltiniai į rytus nuo Plungės–Sedos plento prie Dargaičių ir Skirpsčių, paviršinėmis ištakomis atsivėrę Platakių (Pltk) paralelių gūbrių ruože ir Jazdauskiškių (Jzd) plokščiakalvių masyvo teritorijose. Dabar jų nerasime, sunykę.

Kadangi šioje vietovėje (vietovaizdyje) „gyvybingi“ tik du šaltiniai, todėl vykstant prie jų kelias labai nepailgs ir nepabos dar užsukant prie Vilkų alkakalnio, Žernių piliakalnio. Palei Ž. Kalvarijos–Gegrėnų–Pučkorių kelią aplankant visą kompleksą Gegrėnų ir Pučkorių piliakalnių, „sutūpusių“ beveik visu šiauriniu Platakių kraštinių darinių ruožo pakraščiu. Norėdami, pasidomėję surasime ir kitas kraštovaizdžio ir gamtos įdomybes (Mergupio griovuotą ir raguvotą kanjoną, Gegrėnų kabančias griovas ir kt.).